

הלאומנות ככוח מעצב במדיניות החוץ והביטחון של הודו: ההסלמה מול פקיסטן, אפריל 2025

מאת ד"ר לורן דגן עמוס

מבט מבס"א, מס' 2,341 29 באפריל 2025

תקציר: בעשור האחרון עברה מדיניות החוץ והביטחון של הודו שינוי עמוק, ויסודות לאומניים החלו לעצב את עקרונות הפעולה של המדינה. תחת הנהגתו של ראש הממשלה נרנדרה מודי, הודו אינה מסתפקת עוד במדיניות של ריסון אסטרטגי, אלא נוקטת קו תקיף, הנשען על תפיסות של ריבונות בלתי מתפשרת והקרנת עוצמה. הפיגוע הקטלני בפאהאלגאם שבקשמיר, בו נהרגו עשרות אזרחים, והצעדים שננקטו בעקבותיו – הקפאת הסכמי מים עם פקיסטן, סגירת מעברי גבול וביטול ויזות – ממחישים כיצד הפכה הלאומנות מעקרון רעיוני למרכיב פרקטי של המדיניות ההודית ביזרה האזורית.

ב-22 באפריל 2025, התרחש אחד מאירועי הטרור החמורים ביותר בעמק קשמיר מזה שני עשורים. מתקפת ירי באתר תיירות פופולרי בעמק פאהאלגאם בדרום קשמיר גבתה את חייהם של לפחות 26 בני אדם ופצעה 17 נוספים, רובם תיירים. ארגון (The Resistance Front – TRF), זרוע של לשקר-א-טייבה הפקיסטני, קיבל אחריות על הפיגוע.

הזעזוע הציבורי בהודו היה מידי: קולות לאומניים השוו את האירוע למתקפת חמאס על ישראל ב-7 באוקטובר 2023, תוך הדגשת תחושת שותפות הגורל בין שתי המדינות במאבקן בטרור אסלאמי רדיקלי. ההשוואה נועדה לא רק ליצירת הד מנטלי ורגשי בציבור, אלא גם על מנת להצדיק תגובה תקיפה מצד ממשלת הודו.

בתוך שעות ספורות, יצאה הודו בשורת מהלכים אסטרטגיים רחבי היקף: השעיית יישום אמנת המים עם פקיסטן (Indus Waters Treaty), מהלך שצפוי לפגוע קשות באספקת המים החקלאיים והעירוניים בפקיסטן; סגירת מעבר הגבול המרכזי אטארי-וגה והפסקה מלאה של תנועת סחורות ואזרחים; ביטול הוויזות שניתנו לפקיסטנים במסגרת איחוד דרום אסיה (SAARC); וצמצום חד של הנוכחות הדיפלומטית של פקיסטן בהודו. מנגד, הגיבה פקיסטן בהשעיית הסכם שימלה מ-1972, אשר שימש בסיס להסדרי דיפלומטיה ואי-לוחמה בין הצדדים; ביטול ויזות לאזרחי הודו; צמצום הנוכחות הדיפלומטית של הודו בפקיסטן; וביטול טיסות אזרחיות בין המדינות. בלילה שבין 24 ל-25 באפריל נרשמו חילופי אש במספר מוקדים לאורך קו השליטה (LoC), לאחר הפרת הפסקת האש מצד

פקיסטן. אף שהירי היה מנשק קל וללא נפגעים, האירועים מאותתים על פוטנציאל להסלמה צבאית הדרגתית.

ההחלטה על השהיית אמנת המים עם פקיסטן (Indus Waters Treaty) – הסכם בין יותר משישה עשורים, שנחשב לאורך שנים עוגן של יציבות יחסית ביחסים המתוחים בין שתי המדינות - התקבלה על רקע הפיגוע הקטלני בפאהאלגאם, במתקפה שיוחסה לארגון טרור שמקורו בפקיסטן. ההשעיה אינה רק תגובה נקודתית לפיגוע, אלא עדות לשינוי עומק בתפיסת הביטחון הלאומי של הודו. המהלך ממחיש כי תחת ממשלו של נרנדרה מודי, הודו מקדמת תפיסת ביטחון הנשענת לא רק על כלים צבאיים או דיפלומטיים – אלא גם על שימוש במשאבי טבע קריטיים כאמצעי לחץ אסטרטגי.

ה-Indus Waters Treaty, שנחתמה ב-1960 בתיווך הבנק העולמי, חילקה את מקורות המים בין הודו לבין פקיסטן והסדירה את השימוש בנהרות החוצים את הגבול. לאורך השנים, גם במהלך מלחמות ומבצעים צבאיים, נותרה האמנה על כנה כסמל ל"תחום מוגן" ביחסים. כעת, מאותתת השעייתה על שינוי גישה: הודו אינה רואה עוד בהפרדה בין תחומי "מים" לבין תחומי "טרור" עיקרון מחייב, אלא מניחה כי תגובה אסטרטגית כוללת מחייבת גם פגיעה בתשתיות קריטיות של היריב.

מעבר לפן האסטרטגי, האירועים האחרונים חושפים רובד אידיאולוגי עמוק יותר. מיד לאחר היוודע דבר הפיגוע, קשרו קולות לאומניים בהודו בינו לבין מתקפת הטרור של חמאס נגד ישראל ב-7 באוקטובר 2023. ההשוואה אינה מקרית: מאז ומתמיד ראו גורמים לאומניים בהודו את ישראל כשותפה לגורל במאבק נגד טרור אסלאמי רדיקלי. ההקבלה בין האירועים שירתה את הדימוי שמטפחים מודי ומפלגת ה-BJP – של הודו כמדינה חזקה, ריבונית, ואסרטיבית בזירה האזורית והבינלאומית.

תופעה נוספת הממחישה את עומק השינוי הייתה תגובת הפזורה ההינדית ברחבי העולם. הפגנות סוערות נגד פקיסטן התרחשו בערים מרכזיות, ביניהן לונדון, סידני וקטמנדו. בכך בא לידי ביטוי תהליך ארוך טווח שבו טיפח מודי קשרים הדוקים עם הקהילות ההודיות מחוץ למדינה, והפך אותן לחלק מהאסטרטגיה הלאומית הרחבה – לא רק במונחי דיפלומטיה רכה, אלא גם ככלי תמיכה במדיניות החוץ האקטיבית של הודו.

מדיניות ביטחון חדשה

למרות היעדרה של אסטרטגיית ביטחון לאומי רשמית ומקובעת, הודו מצויה בנקודת מפנה קריטית. האופן שבו היא בוחרת להגיב לאיומים – שימוש במשאבים חיוניים, גיוס הפזורה, וטיפול דימויים לאומיים חזקים – מעיד על תפיסת ביטחון חדשה, אינטגרטיבית, ואסרטיבית יותר, ולעיתים הרפתקנית. השעיית אמנת המים מסמנת אפוא לא רק הסלמה בין הודו לבין פקיסטן, אלא פרק חדש במדיניות החוץ והביטחון של הודו – פרק שבו המשאבים החיוניים אינם עוד נכס פסיבי, אלא מנוף לגיטימי במסגרת עיצוב הסביבה האסטרטגית.

מעבר למדיניות ענישה ישירה

הצעדים של הודו משקפים שינוי מהותי בתפיסת הביטחון הלאומי שלה. הודו מאותתת כי היא עוברת ממדיניות בלימה, שהתמקדה בעבר בניהול סיכונים והפחתת חיכוך, למדיניות של ענישה ישירה כלפי פקיסטן – תוך שילוב מגוון כלים: כלכליים, דיפלומטיים, ואזוריים.

שימוש בהשעיית הסכמים קריטיים כמו ה-Indus Waters Treaty, ובנכסים אסטרטגיים דוגמת המעברים והוויזות, ממחיש את השינוי בגישת הודו: ממשלת מודי רואה במשאבים חיוניים לא רק גורם לניהול משברים, אלא גם מנוף לחץ אסטרטגי לגיטימי. חשוב להדגיש כי ההתרחשויות האחרונות אינן מנותקות מהתפתחות אידיאולוגית רחבה יותר בזירה ההודית. העלייה בגילויי הלאומנות – החל בהשוואת אירועי טרור בין הודו לבין

ישראל ועד לגיוס הפזורה ההינדית בהפגנות תמיכה ברחבי העולם. קשרי הגומלין ההולכים ומתהדקים בין ממשלת הודו לבין הפזורה, אשר באים לידי ביטוי בהפגנות תמיכה נרחבות בלונדון, סידני וקטמנדו, ממחישים את השימוש הגובר בקהילות הודיות בעולם כאמצעי לחץ והשפעה בזירה הבינלאומית.

הלאומנות אינה עוד כוח פוליטי פנימי בלבד, אלא גם מרכיב מעצב במדיניות החוץ והביטחון של הודו. מדיניות זו יכולה להגיע עם תג מחיר יקר מאוד של הסלמה צבאית בלתי מבוקרת, וסכנה לדה-לגיטימציה בינלאומית אם הודו תיתפס כמי שמפרה הסכמים הומניטריים, ופגיעה אפשרית בדימוי של הודו ככוח אחראי בעולם המתפתח.

ד"ר לורן דגן עמוס חברת פורום דבורה, מרצה ומתרגלת במחלקה למדע המדינה והמדור לזרועות הביטחון. חוקרת מדיניות החוץ והביטחון של הודו והמרחב ההינדו-פסיפי.